

УДК 378(781.68)(008)

АКТУАЛІЗАЦІЯ САМООРГАНІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Демір М.І.

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса

aprelmarinas@mail.ru

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню необхідності актуалізації самоорганізації майбутніх учителів музики для формування в них інтерпретаційної культури. Розкрито сутність понять «інтерпретаційна культура», «педагогічні умови», «самоорганізація». Виявлено роль і значення інтерпретаційної культури як необхідної складової професійної компетентності майбутніх вчителів музики.

Ключові слова: інтерпретаційна культура, умова, педагогічні умови, самоорганізація, майбутній вчитель музики.

АКТУАЛИЗАЦИЯ САМООРГАНИЗАЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИНТЕРПРЕТАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ

Демир М.И.

Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса

aprelmarinas@mail.ru

Статья посвящена теоретическому обоснованию необходимости актуализации самоорганизации будущих учителей музыки для формирования у них интерпретационной культуры. Раскрыта сущность понятий «интерпретационная культура», «педагогические условия», «самоорганизация». Выявлена роль и значение интерпретационной культуры как необходимой составляющей профессиональной компетентности будущих учителей музыки.

Ключевые слова: интерпретационная культура, условие, педагогические условия, самоорганизация, будущий учитель музыки.

UPDATING SELF-ORGANIZATION OF FUTURE MUSIC TEACHERS AS PEDAGOGICAL CONDITION OF THE FORMATION INTERPRETATIVE CULTURE

Demir M.I.

State Institution «South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky» Staroportofrankivska str., 26, Odessa, Ukraine

aprelmarinas@mail.ru

At the present stage of political and socio-economic development of our country in conditions of strengthening market relations to the universities, the goal is to prepare qualified individual who alone is able to acquire the necessary knowledge, skillfully apply them in practice, flexibly adapting to the professional environment that is constantly changing, sees difficulties arising in the real educational processes and find ways to overcome rational. Formation interpretative culture in future music teachers is a key issue in today's conditions, as appointed phenomenon, in our view, is an integral part of the professional competence of the expert.

In our opinion, interpretive culture of the future teacher of music – a holistic integrative education, which is reflected in the understanding and interpretation of music and educational reality in the totality of its processes, events, structures, interpersonal relationships, which is based on a set of knowledge and skills, and on creative experiment aimed at identifying the meaning of musical and pedagogical texts.

We define pedagogical conditions of interpretative culture of future teachers of music as circumstances affecting directed reflection and reflection of their own professional musical and educational activities and ensure the effectiveness of the educational process. Namely: the promotion of future music teachers guidelines on the formation of interpretative culture; implementation hermeneutic approach in the educational process; self-actualization of future music teachers in the context of the studied construct.

The importance of self-actualization for the formation of interpretative culture is manifested in the fact that it contributes to the integrity of student behavior, their internal organization and orderliness, consistency and stability of structural actions. The said pedagogical condition we implemented during the educational workshop «Basics formation of interpretative culture of future music teachers».

Concludes that the pedagogical condition «Updating self-future music teachers in the context of the interpretative culture» is significant because of the self-dependent setting goals and achieving the objectives of the student's educational activities as well as its professional development.

Key words: interpretative culture, condition, pedagogical conditions, self-organization, future teacher of music.

Постановка проблеми. На сучасному етапі політичного й соціально-економічного розвитку нашої держави за умов утвердження ринкових відносин перед вищими навчальними закладами постає завдання підготовки кваліфікованої особистості, яка самостійно вміє здобувати необхідні знання, вміло застосовує їх на практиці, гнучко пристосовується до професійного середовища, яке постійно змінюється, бачить труднощі, що виникають у реальних освітніх процесах та знаходить шляхи їх раціонального подолання. Формування інтерпретаційної культури в майбутніх учителів музики є актуальним питанням в умовах сьогодення, оскільки означений феномен, на наш погляд, є невід'ємною частиною професійної компетентності фахівця. Державна програма «Концепція педагогічної освіти» вказує мету української системи освіти, яка полягає у створенні умов для розвитку й самореалізації кожної людини, формуванні покоління, здатного навчатися протягом усього життя. В означених умовах виявляється значущість актуалізації самоорганізації майбутніх учителів музики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти інтерпретаційної культури у філософському напрямку досліджували М. Бахтін, В. Дільтей, М. Каган, П. Рікер, Г. Рузавін, Ф. Шлейєрмахер та ін.; у психологічному – О. Бодальов, А. Брудний, А. Славська та ін.; у педагогічному – О. Колоянова, Ю. Сенько, Н. Телишева, Н. Юдзінок та ін.; у галузі музичної освіти – М. Корноухов, Д. Лісун, А. Линенко, О. Олексюк, М. Петренко та ін. Необхідно підкреслити, що в наш час в освіті залишається відкритим питання про змістовне наповнення феномену інтерпретаційної культури у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музики.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності актуалізації самоорганізації майбутніх вчителів музики як педагогічної умови формування в них інтерпретаційної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, генезис інтерпретації виявляється в розумінні будь-яких текстів і за своєю природою охоплює всі семіотичні системи, усі міжособистісні і міжгрупові комунікації. Так, інтерпретаційна культура є важливою для майбутнього вчителя іноземної мови, тому що він перекладає думки, виражені мовою оригіналу, тобто інтерпретує їх. Майбутньому філологу інтерпретаційна культура допомагає виявити сенс твору літератури, поезії; майбутньому вчителю образотворчого мистецтва – живопису, скульптури; майбутньому математику – формул; а майбутньому вчителю музики – музичного твору. Можемо спостерігати, що проблема інтерпретаційної культури стосується вчителя будь-якої освітньої ланки та будь-якої спеціальності. Проте, вважаємо, що особливо гостро вона стоїть перед викладачами, чий профіль роботи пов'язаний з освітньою галуззю мистецтва, оскільки інтерпретаційна культура допомагає осмислити глибинний сенс музичного твору та досконало його виконати.

Аналізуючи думку музикантів-педагогів (Д. Лісун, М. Петренко, О. Олексюк) можемо стверджувати, що інтерпретація музичного твору є процесом і результатом духовно-інтелектуального пізнання, розуміння й тлумачення особистістю смислових аспектів змісту музичного твору; суб'єктом діяльності й рушійною силою цього процесу є особистість інтерпретатора-виконавця. При цьому великого значення набувають накопичені знання, суб'єктивний досвід, уявлення, здатність «учування» образів, понять, сенсів, концепцій.

Результатом якісної інтерпретації музичного твору є цілісне його розуміння, глобальне охоплення смислового змісту у всій його повноті та неоднорідності.

Ми вважаємо, що вчитель музики, у якого сформована інтерпретаційна культура, зможе адекватно розуміти й інтерпретувати твори мистецтва, педагогічні, музично-педагогічні тексти, при цьому залучаючи майбутніх фахівців до світу музичного мистецтва, розвивати їх духовне, чуттєво-емоційне сприйняття, збагачувати їх естетичний досвід.

На нашу думку, інтерпретаційна культура майбутнього вчителя музики – це цілісне інтегративне утворення, яке виражається в розумінні та тлумаченні музично-педагогічної дійсності у всій сукупності її процесів, подій, структур, міжособистісних відносин; яке засноване на комплексі знань, умінь та навичок, а також на творчому досвіді, спрямованому на виявлення сенсу музично-педагогічних текстів.

Логіка нашого дослідження потребує більш детально розглянути поняття «умова», «педагогічна умова». Аналіз філософської, психологічної й педагогічної літератури дозволив дійти висновку, що термінологічна єдність понять «умова», «педагогічна умова» відсутня. Так, з філософської точки зору, «умова» виражає відношення предмета до явищ, що оточують його, без яких він не може існувати. Сам предмет виступає як щось зумовлене, а умови – як різноманіття об'єктивного світу відносно до предмета [1, с. 497].

З психологічного погляду, умова – це сукупність внутрішніх і зовнішніх причин, що визначають психологічний розвиток людини, прискорюючи чи уповільнюючи його, які здійснюють вплив на процес розвитку, його динаміку і кінцеві результати [2, с. 270].

Педагоги займають схожу з психологами позицію, і розглядають умову як сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх впливів, що впливають на фізичний, моральний, психічний розвиток людини, її поведінку, виховання і навчання, на формування особистості [3, с. 36].

Н. Боритко визначає педагогічні умови як чинники, зовнішні обставини, які істотно впливають на перебіг педагогічного процесу, як результат цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення цілей [4, с. 87].

Ми визначаємо педагогічні умови формування інтерпретаційної культури в майбутніх учителів музики як обставини, які впливають на спрямоване осмислення та рефлексію власної професійної та музично-просвітницької діяльності і забезпечують ефективність навчально-виховного процесу. А саме: стимулювання настанови майбутніх учителів музики на формування інтерпретаційної культури; впровадження герменевтичного підходу в навчально-виховний процес; актуалізація самоорганізації майбутніх учителів музики в контексті досліджуваного конструкту. В цій статті ми більш детально зупинимося на третій педагогічній умові – актуалізації самоорганізації майбутніх учителів музики в контексті досліджуваного конструкту. Обираючи саме цю умову, ми керувалися тим, що від постійної самоорганізації майбутнього вчителя залежить його розвиток у професійній сфері.

Вивченням процесів самоорганізації займається міждисциплінарна наука синергетика (англ. Synergetics, від грецького син – «спільне» і ергос – «дія»). У зв'язку з розвитком педагогічної синергетики в останні роки у психолого-педагогічних дослідженнях все частіше зустрічається термін «самоорганізація», а також розробка дослідниками різноманітних її моделей. Самоорганізація розглядається психологами і педагогами з одного боку як організованість суб'єкта навчання, як уміння особистості у досягненні певної мети, з іншого – як організація навчальної діяльності. Тобто, самоорганізація є діяльністю і здатністю особистості, яка пов'язана з умінням організувати себе. Проявляється ця здатність у цілеспрямованості, обґрунтованості мотивації, активності, самостійності, плануванні своєї діяльності, швидкості прийняття рішень і відповідальності за них, почутті обов'язку, критичності оцінки результатів своїх дій. Вміння налаштуватися на діяльність й усвідомлено

підтримувати власну працездатність протягом тривалого часу є основною ознакою самоорганізації. У процесі самоорганізації задіяні такі ресурси: часу, інформаційні, енергетичні та вольові. Тому, на наш погляд, функцією самоорганізації є мобілізація усіх перерахованих вище ресурсів на досягнення особистістю поставленої мети.

Розрізняють три типи процесів самоорганізації:

- процеси самозародження організації, тобто виникнення з деякої сукупності цілісних об'єктів певного рівня нової цілісної системи зі своїми специфічними закономірностями;
- процеси, завдяки яким система підтримує певний рівень організації при зміні зовнішніх і внутрішніх умов її функціонування;
- процеси, пов'язані з удосконаленням і саморозвитком таких систем, які здатні накопичувати і використовувати минулий досвід [5, с. 972].

Науковці О. Бондаревська та С. Кульневич визначають самоорганізацію як процес переведення свідомості особистості з режиму відтворення у режим концентрації власної діяльності, вважаючи, що продуктивність самоорганізації вчителя значною мірою залежить від попереднього порівняно високого рівня загальнокультурного розвитку, від глибини самопізнання, від сформованості «комунікативного ядра особистості» як системи здатності відображення відносин і поведінки; від наявного досвіду цілеспрямованої самозміни та ін. [6, с. 246].

О. Дубасенюк виявляє значення самоорганізації через осмислення її структурно-функціональних особливостей і розуміє як активний, свідомий процес, що активізується метою і мотивами самоуправління, який передбачає наявність об'єкта самоорганізації, її мети й засобів її здійснення. Дослідниця вважає, що об'єктом самоорганізації є професійна виховна діяльність, метою – досягнення професійної умілості, засобами – комплекс інтелектуально-практичних дій і операцій, що досягли певного рівня сформованості [7, с. 38].

У своєму дослідженні ми розглядали майбутнього вчителя музики з позицій синергетичного підходу як відкрити динамічну систему, яка постійно розвивається та змінюється, отримує нові особистісні та індивідуально-психологічні риси, що, у свою чергу, забезпечують широкі можливості соціальної та професійної адаптації, її професійного зростання. Отже, означена система є відкритою, тому що в ній відбувається постійний обмін інформацією, який порушує стійку рівновагу і сприяє проходженню через особливі нестійкі стани (біфуркаційні стани). У свою чергу, утворюється нелінійність як процесу, так і результату.

На наш погляд, формування інтерпретаційної культури в майбутніх учителів музики відбуватиметься за умов актуалізації їх самоорганізації, тому вважаємо, що контроль за суб'єктом, який розвивається, не може здійснюватися шляхом силового на нього тиску. Взаємодія студента з викладачем повинна бути орієнтованою на спільну творчість. Саме така взаємодія сприятиме прояву внутрішніх джерел саморозвитку і самоорганізації майбутнього вчителя. Самоорганізація буде більше проявлятися у студентів, які рішуче налаштовані на кінцевий результат і якість навчання. При цьому, результати діяльності й відношення до них майбутнього фахівця призводять до розвитку особистості і її регулятивної системи. Важливість актуалізації самоорганізації для формування інтерпретаційної культури проявляється в тому, що вона сприяє цілісності поведінки студентів, їх внутрішній організованості та впорядкованості, послідовності та структурній стійкості дій.

Означена нами педагогічна умова реалізовувалася під час проведення педагогічної майстерні «Основи формування інтерпретаційної культури майбутніх учителів музики». Завданнями педагогічної майстерні було акцентування уваги студентів на усвідомленні важливості та значущості майбутньої професії, уявленні свого місця в ній; спонукання до накопичення професійних знань та оволодіння комплексом професійних умінь і навичок. Педагогічна

майстерня сприяла актуалізації самоорганізації майбутніх учителів музики для формування в них інтерпретаційної культури. Під час лекційних занять студенти дізнавалися про: синергетичний підхід, його принципи; сутність самоорганізації, методологічні основи проблеми самоорганізації, її значення у формуванні інтерпретаційної культури, у становленні компетентного викладача; засоби і методи організації навчальної діяльності. У процесі семінарських і практичних занять, які були орієнтовані на закріплення теоретичного матеріалу, застосовувались активні методи навчання студентів (дискусії, круглий стіл, ділові ігри, заохочення, тренінги). Під час самостійної роботи студенти готувалися до захисту рефератів за допомогою вивчення додаткових літературних та інформаційних джерел; відвідували уроки кваліфікованих вчителів музики, з їх подальшим аналізом і обговоренням, вели щоденник справ, що сприяло розвитку особистісних якостей майбутніх вчителів музики.

Висновки і перспективи. Доходимо висновку, що педагогічна умова «Актуалізація самоорганізації майбутніх учителів музики в контексті формування інтерпретаційної культури» є значущою, оскільки від самоорганізації залежить постановка мети і досягнення цілей педагогічної діяльності студента, а також його професійний розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Философский словарь / [Под ред. И. Т. Фролова]. – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с.
2. Психология : словарь-справочник / [авт.-уклад. Немов Р. С.]. – в 2 ч. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – Ч. 2. – 352 с.
3. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.
4. Бoryтко Н. М. Педагог в пространстве современного воспитания: [монография] / Бoryтко Н. М. / [Науч. ред. Н. К. Сергеев.] – Волгоград : Перемена, 2001. – 214 с.
5. Философский энциклопедический словарь / [ред.-упоряд. Л. Ф. Ильичёв]. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 1312 с.
6. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е.В. Бондаревская, С.В. Кульневич. – Ростов-на-Дону, 1999. – 560 с.
7. Дубасенюк О. А. Методи формування професійної умілості майбутніх вчителів / О. А. Дубасенюк / Наукові праці Вінницького національного технічного університету. – 1998. – №3. – Режим доступу: <http://praci.vntu.edu.ua/artikle/view/2335/2603/>

REFERENCES

1. Frolov, I.T. (1991), *Filosofskiy slovar* [Philosophical dictionary], Politizdat, Moscow, Russia.
2. Nemov, R.S. (2003), *Psikhologiya : slovar-spravochnik* [Psychology : glossary], Vlados-press, Moscow, Russia.
3. Polonskiy, V.M. (2004), *Slovar po obrazovaniyu i pedagogike* [Dictionary of education and pedagogy], Vysshayashkola, Moscow, Russia.
4. Borytko, N.M. (2001), *Pedagog v prostranstve sovremennogo obrazovaniya* [The teacher in the space of modern education], Peremena, Volgograd, Russia.
5. Plichev, L.F. (1983), *Filosofskiy entsyklopedicheskiy slovar* [Philosophical encyclopedic dictionary], Sovetskaya entsyklopediya, Moscow, Russia.
6. Bondarevskaya, Ye.V. and Kulnevich, S.V. (1999), *Pedagogika : lichnost v gumanisticheskikh teoriyakh i sistemakh vospitaniya* [Pedagogy: personality in humanistic theories and systems of education], Rostov-na-Donu, Moscow, Russia.
7. Dubasenyuk, O.A. (1998), “Metody formuvannya profesynoyi umilosti maybutnikh uchyteliv”, Collected works of Vinnytsia National Technical University, no.3, available at : <http://praci.vntu.edu.ua/artikle/view/2335/2603/> (access Desember 15, 2015).